

F A R M A N N :

S A B O T A S J E .

F A R M A N N :

S A B O T A S J E.

Hendene hans ristet nervøst da han festet ledningene sammen. Han viste jo godt at det ikke var ström i den, han hadde selv sikringene i lomma. Men det var jo ikke bare det. Han var ikke redd strömmen, nå knyttet han rolig to bunter dynamitt sammen, la den i flishaugen som var dynket ned bensin, satte tennhettene forsiktig i hver bunt, så enda en gang på klokka at den var helt optrukket og at kontaktledningen var godt festet, så rettet han sig opp i tønnerkanalen og la de korte firetons boksene på plass.

Om sytten timer vilde der være kontakt. Da satt han i byn på kontoret deres, med oppgavene over en lang vinters arbeide. Han kunde forklare den alt, hvor godt tørret materialene var, hvor lett de lå til for lasting - alt var ypperlig tilrettelagt. Men da vilde alt stå i flammer. Det var også ypperlig tilrettelagt, men det var en annen sak som han ikke kom til å snakke om.

Han rettet seg op i den lange tørrekanalen, gikk forbi hundrer og tusen piggetrædboks og flyveplassbunner, gikk rett ned på saga og skrudde kald og rolig i sikringene. Nå var det gjort, ingen vilde kunne stoppe det...

Ingen vil kunne stoppe det, hvisket han til seg selv da han slo luka i sikringsboksen og låste. Han hørte bærerne klappet på tom-ta, de småbante og var lei kveldskiftet, de kunde ikke stoppe det. Han strök seg over pannene, han var svett i kjölen og ble med ett så mo i knærne, han sto og hullet seg til sagbenken og stirret utover opplagstomta og ble stående. Han mintes en annen vårdag han sto der og stirret utover, straks för Peder kom og de gikk heim sammen...

= = =

- Hvor skal du hen, Nils, spurte vennen ham da de kom over den vesle brua på veg heim. Sola sto langt nede og det var kaldt i skyggen, det var enda tidlig på våren. Han stakk av inn i et lite skogholt, og snudde seg da Peder ropte etter han.

- Å, sa han, det er bare noe je ska hente oppi her.

Peder gikk sin veg, Nils skyndte seg opp til noen store steiner i skogkanten, böyde seg forsiktig og kjente han ble glad. Han hadde gledd seg hele dagen, de dreiv og reparerte det gamle sagbruket sammen, han og Peder. Nå böyde han seg forsiktig ned og plukket de første kvitveisene, de lutte alt mot natta i kvelden, men rettet seg op av varmen i länden hans

Han fikk en stor bukett, og skyndte seg heimover med blomstene halvt gjemt under jakken. Folk vilde jo tru han var gal hvis de så han for etter kvitveisen som en unge.

Elise smilte et stort åpent smil mot ham da han kom.

- Neimen kvitveis, sa hun forundret, jeg lurte på hvor duble av, Peder gikk nettop forbi.

Og hun hevet øyenbrynene sine til den forundrede buen han likte så godt, hun var så ungelik spørrende med de øynene sine, Elise. Nå tok hun blomstene fra ham og gikk inn.

- Det er de første, sa han, je har gjetet dem flere dager.

- Og så tidlig, første april, sa hun, bare det ikke narreross, Nils.

- Nei, nå kan ingenting narre oss, Elise.

Han sa det sterkt og varmt, sammen gikk de inn i stua der veslegjenta sov i senga, hun var rød og hvit som en blomst og bare fjorten dager gammel. Hun krøllet de örsmå fingrene sine og pludret fornöyd, men mest sov hun. Hun var det vakreste Nils og Elise hadde sett hun var en engel som var kommet til dem og gjort deres lykke fullkommen.

Det ble mer kvitveis ut i uka, söndagen sto vesla ogsov i den nye vogna på trappen, mange var bort og kikket mens Elise smilte stolt.

Den tirsdagen hendte det, taket falt sammen på slottet de hadde bygget, lykkeslottet deres ble ödelagt.

Peder kom heseblesende, da Nils lukket op for ham fikk han ikke sagt et ord: Det er krig, skrek Peder.

- Krig ?

- Ja vi er i krig, de har alt tatt Oslo og Bergen og alle byene rundt kysten, bare vent, de er her og snart. De tar alt, det nytter ikke å sette seg imot dem.

En time etter durte svarte fly over åsen, fulgte dagen og lot maskingeværene knette over stedet. Folk sto forundret og stirret på de fremmede, da de var borte bar de inn de to første drepte.

- Nå blir det penger å tjene, sa Peder, nå kan vi være glad vi kjøpte saga, Nils.

- Trur du det?

- Ja, enn alt som blir ödelagt? Jöss, je trur det trengs, det kan gjøre godt med litt oprydning her i landet.

Nils så på ham, stirret lenge på ham för han svarte.

- Men vi er i krig, sa han, vi lyt mobilisere.

- Nytter ikke, Nils, de har det jo alt. Je må iallfall være her å passe sagbruket, vi må jo passe vårt arbeide, sa de i radioen.

Og timene gikk. Vesla lå i senga si, mamma gråt da den store lastebilen kjörte over brua og Nils ble borte. Det var ikke råd, han vilde iver, hun torde ikke nekte ham. Han hadde hentet Kragen på skytterhuset, hun fann fram klærne og snurte niste mens tårene trillet, det var så uendeligtomt innø i henne plutselig. Det vardet første hun husket siden, sa hun, tomheten over ikke å forstå. Var det mennesker det som kom med krig til et sovende land ?

Hun fikk tusen gange svar på det, hun og alle andre. De hundre mödrene som flakket om i liene i vårkulden, de gav henne svar. Ut-skutte vindusruter da de endelig kom heim gav henne svar. Kulehull i kirken og knuste gravsteiner gav henne svar. Nils kom heim usåret, langt nordfra, han gav henne svar, ja. Og han tok gjerne beskyttende om henne når flyene enda stormet lufta over den vesle byen deres og hun kutet seg sammen, de skyt ikke lenger, sa han, de skyttikke på sine egne.

Flagget deres vaiet på skoleplassen, sangen deres klang fra skolestua. De fremmede sang sine sanger, tonene steg og sank mens björkene grønnes og de spe barnestemmene på lokalet, der skolen var flyttet så lenge, priste våren med No livnar det i lundar...

Jo, de fremmede sang, men först skjöt de.

Og vesla trivdes og vokste, mens mamma hennes tok av og ble mager. De fremmede smilte til henne, de vilde gjerne se vesla, men Elise hadde det travelt. Nils arbeidethardt, han fikk op huset nær sagbruket, de flyttet endeliginn da sommeren var slutt. De fikk forresten

ikke være aleine i nybygget sitt, der kom to fremmede og vilde ha værelser nokså snart. Elise gråt igjen, men Nils som var blitt hardere og hardere, sa hun fikk spare tårene sine. De fremmede fikk hvert sitt rom, de var smörblide med Elise og Vesla helt til de skjönste hun ikke var gjestfri. Da lot de henne ifred og saft på kafeen og pratet med de gjestene som vilde prate med dem. Det var nok mange det, mente Nils.

Det ble fort brudd mellom Peder og ham. Folk kom med tömmer til dem, og Nils skar. Men Peder likte ikke slikesmåjobber, da de fremmede averterte etter tömmer, vilde Peder gjerne levere store partier med engang, direkte, som han sa.

- Vi får först tenke på våre egne, sa Nils rolig.

- Tar ikke vi fortjenesta, tar en annen den, sa Peder.

- Je vil ikke tjene på dem, sa Nils.

- Tull og töys, vi må böye oss så lenge de er her, og det kan jamen dra langt ut det, min gode Nils.

- Först våre egne, sa Nils sta.

- Da vi kjøpte dette gamle bruket sammen, var det vel for å tjene på det, sa Peder arg.

- Ja, naturligvis for å leve av det, sa Nils. Men vi kan ikke leve av fienden, og de er fiender om de betaler aldri så godt og ikke tar noe, som du sier.

- Je er ikke enig med deg, og har idag gjort kontrakt om to tusen boks og bord til brakker. Det er vel bedre det enn at de skal ta våre hus, du har sjöl to stykker hos deg.

- Vi får ta det arbeide vi er nödt til, sa Nils.

Men fra den dagen var det ikke samarbeide lenger. Peder skulde til sin kant, og en dag satte han hardt mot Nils.

- Enten tar vi denne kontrakten fullt ut, eller...

- Je eier halvdelen, sa Nils.

- Je kan kjøpe deg ut, sa Peder, og hvis du ikke vil det, blir du kjøpt ut på en annen måte. Je har snakket med kommandanten om det. Han sa vi kunde gjøre store penger, for den har bruk for nokså mye tömmer. Det var jo derfor vi kjøptesammen, Nils, og her har vi anledning som aldri kjem at, hvorfor ikke ta det like godt som en annen tar det ? Vi tar ikke fra noen av våre likevel, skjönner du.

- Gjör vi ikke, trur du ?

De så fort på hverandre, de gamle vennene. Femten tusen kroner sto de för hver, nå kunde de tjene det inn på en eneste jobb. Hvis de tok jobben.

- Du kan få tredve tusen för din del, sa Peder brått.

- Er du alt blitt baron ?

- Tredve tusen, så kan du være formann för dubbel lönn etterpå. Vil du holler det ?

- Hvis je ikke vil da, Peder ?

- Så tar je det likevel.

- Med deres hjelp ?

- Ja, je eller en annen, da likegodt je. Du er dum, du Nils.

- Vel. Du kan få kjøpe min del för det je har skutt inn, hverken mer eller mindre.

Det var den gangen. Nils fikk tomta fri og betalt, han ble för mann för han elsket arbeidet sitt og kunde ikke få noe annet. De arbeid det jo för de fremmede alle. Han hadde sitt hus og han hadde Elise og Vesla, ingen visste hvor lenge dette vilde være. Og han slapp ha noe med dem å gjøre. Det var det beste, alt ble ordnet av Peder. Navnet ble forandret igjen, Peder Eriksens Sagbruk, sto der nå på det store skiltet ut mot vegen.

Og spillet hardnet til etter hvert. Det var en hardvinter, Peder kjøpte op alt tömmer han kunde få fatt i, saget op og solgte med voldsom fortjeneste. Han utvidet sagbruket til det doble, til det fire-doble, satte op nye benker og nye maskiner, kjøpte opp tömmer og tjante

etire summer. Nils så han bare av og til, han kom med lister over tømma merkjøp og ga beskjed om salget. Lange rekker av mørke lastebiler kjørte brakketømmer, de la slip ned til sjøen og stikkspor til jernbanen. Peder ble millionær og kom fra byen i egen flott bil og ga ordre. Han var innom hos Nils, pratet litt med Elise og så på Vesla, hun kröp på golvet og var frisk og kjekk.

- Skal du ikke ha flere, sa han genytlig og stakk en femtilapp eller en hundrelapp på sparebøssa hennes.
- Ikke så lenge dette varer, sa Elise rolig.
- Haha, sa Peder og svingte ut, haha.

Det var andre som kapret kvitveisen om kveldene, det var andre som svermet på svermevegene deres. Det var andre som fyllte kinnene og det var andre som kjøpte opp det gode de laget i dalen. Da böndene ikke lenger vilde selgeså mye tømmer, kom Peder med rekvisisjoner og folk i uniformer med seg, tømmerhaugene vokste og han utvidet attersagbruket sitt.

- Du bør få deg bil, sa Peder til Nils, du har det for travelt med å fly rundt å se til lensene.
- Å det går bra med sykkel, sa Nils rolig.
- Je gir deg en bil, sa Peder, du har for lite lønn forarbeidet ditt. Vi legg på fem tusen i året, og så får du bil.
- Neitakk, sa Nils.

Men en dag kom Peder med en sølvrev til Elise, bare en liten ting til fruen, sa han galant. Elise hengte reven i skapet. Siden kom han med en ting til Nils, en stor pakke han leverte innom mens Nils ikke var hjemme. Det var et hypermoderne veggur, flott verk som hadde tallskive til 24, Nils hengte det aldri opp. Det lå i kottet.

- Du kan godt få beholde radioen din hvis du vil, sa Peder, da de fremmede nede i dalen vilde ha radioene.
- Ånei, sa Nils, det kan je nok ikke.
- Je kan ordne det for deg, sa Peder.
- Er du med i partiet da, Peder?
- Ånei, men en har da forbindelser, svarte han og blunket.

Den våren ble det voldsom elvegang, det smeltet så fort at vannet rann over alle bredder. Nils var redd for dammen, han vaktet den dag etter dag, det lå fullt av tømmer utover alle marker rundt sagbruket. Ja, om det så var hans egen kjære hagefleck, hadde de lempet tømmer over gjerdet inn til ham, da han fikk ideen for første gang.

Han tok spettet en morgen, det var var noen løse steiner han vilde velte på, sa han. Han kunde tatt med en håndfull menn, det var mange på sagbruket nå. Åja, han kunde tatt med seg ti eller tyve hvis han vilde, men han gjorde det ikke.

Natta etter bröt dammen ut, fosset over vegen og ödela jordene helt ned mot skjöen idet elva tok nytt leie. Det ble ikke ödelagt noen hus, men sagbruket sto. De fremmede strömmet til og la bajonettene fra seg, men det nyttet ikke å reparere för det var for seint.

Peder raste, det gjaldt tusener og atter tusener, han hadde sine kontrakter. Og i hui og hast kom der lass på lass med nye maskiner, ledninger ble koblet til höyspentledningen gjennom bygda, og på en måned var hele sagbruket nytt og elektrisk, så kunde elva renne dit den vilde.

- det blir ikke plass til alt, sa Nils.
- Stable i höyden, sa Peder, og tettere, tettere Nils.
- Det mugner i törken da, veit du.
- La det mugne, det går for det samme, Nils.

Det var en ny Peder, han hadde ikke kjærlichkeit til yrket lenger, han kjente ikke gleden ved å levere ordentlige varer lenger, han handlet bare på papiret og så ikke noe til tømmeret mer. Nils kunde ikke det, han elsket sagbruket og tømmeret, det var hans liv å se det nyskåret og rent törres i sola, han elsket kvaelukta og den girfyllte däm av sagmugg om våren. Men nå var det ikke vår og sommerjobb lenger,

nå gikk det elektrisk året rundt og de bygget innhele sagbruket, det ble en fabrikk som skar og skar. Det var femti mann i arbeide, de gjorde ikke lenger så mye som för. Nils likte det ikke inne i seg, hans kjærlichkeit til arbeide forböd ham å like det, men nå var det eneste kampmidlet han hadde igjen. Han klagde aldri på tempoet, en stabel fem mann satte op på en dag för, brukte ti mann en uke på nå. Og avgangen kom rykkevis, det hendte lagrene åt seg utover vidda og rundt hans egen hagefleck, langt bort i åkrene til nabogarden ble hveten ödelagt av korte flylenner og boks, brakketømmer og sagflis. Han som var formann hadde bare å passe på at sagbruket gikk, Peder kom bilende med rekvisisjoner og betalte skadeserstatninger, god betaling, og bönden tidde.

Men de fikk tak i folk. Det nyttet ikke at det gikk seinere de fremmede kom med fanger de hadde tatt, store sterke karer som de innlesjerte i brakkene bak piggråden, de bar tømmer, de stablet sammen med arbeiderne - men da de tok til å prate sammen, ble Nils innkalt til kommandanten.

- Det er forbudt, sa kommandanten, vi setter vakt heretter.
- Det er ikke je som har skaffet fanger til arbeidet, sa Nils rolig.
- Fenten manns vakt dögnen rundt, svarte kommandanten.

Vintrene var værre, da frös de på stablene som ikke var overdekket og vokste og vokste nå da det var så mye tømmer. Peder kjøpte på egen regning etter rekvisisjon, solgte ogtjente bedre på det. Han eide to millioner nå og hadde stort kontor nedi byn ved sjöen. Han giftet seg også og manglet ingen ting. Han fikk kjøpt både hos de fremmede og på svartebörsen, og han snakket om den russiske faren.

- Er du blitt politiker, sa Nils kaldt.
 - Nei, men vi vet det vi vet, sa Peder.
- Og det ble atter vinter, og den russiske faren ble större og större, ettersom Peder sa når han kom på inspeksjon i bilen sin som gikk med bensin.

- Du ser vel etter sabotasje, Nils, sa han kort.
- Ja, sa Nils, så godt je kan.
- Löningene skulde vært lavere etter tariffene, sa Peder, hvad trur du om det, Nils?
- Det er bare et spørsmål om flere folk da, sa Nils.
- Ja. Hm, hm. Du kan si je betaler som forut, Nils, men at de skulde vært lavere. Je gjør det av meg sjöli.
- Av storsinn kanskje, sa Elise tört, hun hadde vennet seg til å lese aviser i det siste, Elise. Hun var merkelig, hun tok timer i engelsk hos lærerinnen som hadde hæs dem, og det hendte de snakket engelsksammen.
- He is a rower, sa Elise til lærerinnen om Peder.

Slik fikk de tiden til å gå, og Nils så etter sabotasje. Det var ingen kvitveis den våren enda vinteren hadde vært mild nok, den vilde de likesom ikke gre lenger, etter at elvatok nytt leie.

En dag kom Peder med nye kontrakter, han skulde ha noen titusen boks og de skulde slutte med brakkeflak og flyplassflak.

- De har nok brakker, sa han,
- Je ser det, her så, sa Nils
- Hvad mener du med det?
- Nei bare at de har firt flagget sitt på skolen vår.
- Ja, der ser du, de er ikke så verst, de tar ikke mer enn de hardt behöver, Nils.
- Men brakker behöver de vel enda, der de andre bomber, sa Nils og stappet pipa, langsomt og langsomt, en måte han hadde lært seg disse åra.
- Åja, sa Peder kort, hvad er riktig tid?
- Fem över halv, er ni, sa Nils og så på klokka, grundig og forsiktig og langsomt, en måte han også hadde lært seg til i det siste.
- Du har ikke lært store her, sa Peder.
- Nei, den var så forbasket lang, sa Nils.
- Lang?
- Ja, det var så evighetslenge för den gikk op igjen, atvi orka det

ikke, Elise og je. Den skulde jo helt til 24, og vi har funnet ut det er lettere ned to ganger tolv, sa Nils.

- Å.
- Ja, men ellers er det bra klokke.
- Du får lage plass til disse tusen boks, sa Peder og vinket med kontraktene. Du får rydde, forresten kom det klage på det siste brakketømmeret, det var muggent.
- Ja, jo sa det jo, siden du vilde ha det så tett.
- Vell, stu ikke så tett da.
- Men plassen?
- Ta plass, det du trenger. Rekvirer plass. Dette er envoldsom forretning forstår du, så je kan betale godt hvis det går fort. Få tak i mer folk og la alle bladene gå i tre skift, Nils.
- Jössfor en hastighet.

Det ble hissig på tonta utover våren. Nils fikk både fanger og nye arbeidere, han plaserte on hele tonta for de nye materia- lene til de fremmede, han stablet på en helt ny måte han hadde funnet op - Det ser ut som Sing-Sing fengslet, sa Peder da han kom bilende med sin nye frue og inispiserte.

- Ja, det var for denne muggen, sa Nils, vi må lage lufte-kanaler. Det var det de fremmede klaget over.
- Ja, det er kanskje bra, du har ingen sabotasje, Nils?
- Nei, ikke så vi merker det. Folk har mager kost, veit du.
- Javel, ta innflere, Nils.

Og det var en lang og seig vår, uten kvitveis. De nye tusen boks vokste utover markene, rundt huset til Nils- og Elise var redd for kjøkkenhagen sin.

- Vi kan ikke ta hensyn til det, sa Nils brutal, vi får gi deg erstat- ning i kontanter.
- Men Nils, sa Elise, hva er det med deg.
- Vi må ha fortgang, det gjelder mye, sa han kort.

Det var en plan som vokste opp i han, først liten og en tanke bare, men så ble den en beslutning og tilslutt noe han tenkte på dag og natt og ikke fikk fra sig. Det kom lite biler og hentet tømmer nå, for de bygget ny transportrenne helt til sjøen, der tømmeret kunne lastes direkte på dekk. Men renne tok tid, Nils hadde ikke mange folk å sette innder, han trengte dem på tonta til den daglige driften.

Han opdaget at kanalene ble benyttet til litt av hvert, men han sa ikke noe for det, der gikk jo luft gjennom den ogtørket tømmeret det var det viktige. Han kunne finne bensinkanner der inne, og sa det var farlig, men de fremmede vaktene mente de skulde passe på den så det ikke gjorde noe. De handlet og tusket til seg snør og kjøtt for disse kannene hos böndene, de brukte dem på traktor og bil eller byttet med fisk hos fiskerne. På den måten ble det svind hos de fremmede, men de hadde så store ting i arbeidet de ikke merket det.

Det fine gamle sjatollet til Elise gikk i stykker en dag, Nils kjørte det bort til snekkeren på den andre sjaelva, det hastet ikke så følt, sa han.

- Sånn greie, ropte Elise da hun kom heim og så sjatollet var vekk, du kunde da latt meg tømme det først!

- Å, det var jo bare litt i ryggen, sa Nils.

Han maste med mangt, Elise tenkte mest han hadde fått en økrue løs, han vilde sende henne på ferie på en seter noen dager.

- Du trenger det, du og Vesla, sa han og maste. Og så vilde han de skul- de dra med seg et helt billass sengetøy og kjøkkenutstyr og både et og annet som Elise syns var renetøy, men han fikk da avsted en hel del. Da Elise hadde vært borte fjorten dager kom hun heim, det var ikke på sin plass at hun var der oppe så han måtte stille seg selv, sa hun og var ikke til å rikke mer.

- Hent nå all barna je du tullet oppover, sa hun.
- Je venter bil on mandag, sa han bare, je skal forresten til byn til uka.

De skal ha en øpgave når det er ferdig.

- Det var snart på tide de kjører vekk litt nå, sa Elise, vi oversvøm- mes je snart av boks.
- Det er rennøson ikke er ferdig, men til uka så. Der ligger alt flo- re båter dernede og venter last.

Men hele helgen var han så rastløs og urolig at Elise tenk- te det var han som burde dra på fjellet, hun ble redd for ham og spurte om han var sjuk.

- Å nei, sa han, tvertom, Elise.

Og han gikk og tuslet og så seg rundt om dagene, grov fram gammelt skrap på loftet og la ut på gangen, det flöt ned underlige saker som hun mest hadde glemt de hadde.

- Det er godt å se hva en har, sa han bare.

- Je drar til byn onsdagen, sa han, det er best du er heime til je rin- ger til deg torsdag, Elise.

- Ja, det kan je vell.

- Du går ikke fra huset før du har fått telefon, mener jeg, je skal ringe allfall før tolv. Så er ikke Vesla aleine.

- Nei, du kan skjønne hun er ikke det?

- Så venter du hos henne til du hører fra meg, sa han igjen, og smilte til henne da hun hevet øyenbrynet spørrende mot han.

- Men kjære Nils, je syns du er nervøs on dagen?

- Å langtfrøle han, det er ikke det!

Onsdagen rotet han enda med gamle ting på loftet, han var til reparatøren med sykkel sin og glente å hente symaskinen hennes som hadde stått der i over tre uker. Han skulde dra klokka halv åtte, han måtte overnatte i byn for det gikk ikke noen høvelig rute så tidlig at han nådde kontoret til de fremmede, der han skulde møte. Han tok en tur over tonta, snakket med gjengene og de fremmede som gikk vakt, og Elise ventet han heim til nat før han dro...

= = =

Han kvakk til.

- Står du der enda, er du ikke ferdig på sagbruket, Nils?

Hun la handa lett på armen hans, Elise.

- Je nå kjen je, sa han fort og rettet seg opp. Det var alt gjort, det var ingenting å tenke på. Det var gjort, og han visste alt var bestemt for lange siden, da han hørte den korte bemerkningen til en av vakt- soldatene igår ettermiddag:

- Det er fin boks dette, saggester, riktig pigetråboks for de engelske bolsjevikkene, Schweinehund...

Det var det det skulde bli. De trengte det nå. De hadde arbeidet en hel vinter på sitt eget gjerde, og Peder hadde liggende sine to millioener for leveranse. Det var det.

Han nådde såvidt halvåtte, hun fulgte han.

- Gå ikke fra Vesla før je har ringt, var det siste hansa. Hun undret seg over det, men smilte glad da hun gikk heim til huset deres der Vesla lå og sov, engelen.

= = =

Det ble nye brak av det.

De fremmede minerte på en veg, så smellen hadde ingen lagt merke til, men plutselig tok det til å bronne på tonta. Det utviklet seg med eksplosiv heftighet, sa kommandanten i rapporten sin, men vakta var på plass og ingen rønte, så det kunde ikke være sabotasje heller.

Det virket som en kolnile alt sammen, de lange tørrekanala- lene under tømmerstablene trakk lufta inn net varmen, så strømmet